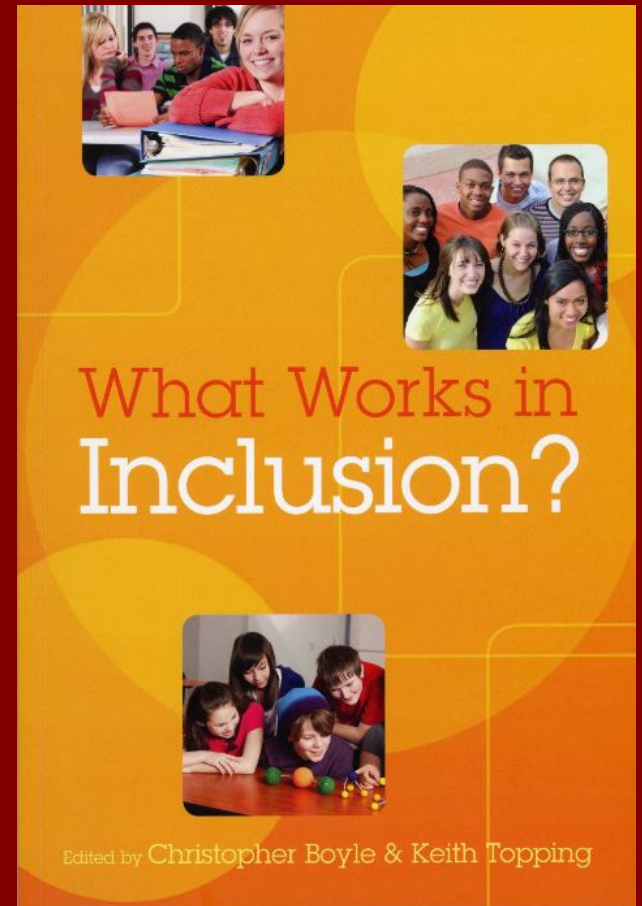

Et inkluderende læringsmiljø i skolen

PALS konferansen 16. september 2021

**Terje Ogden
Nasjonalt Utviklingssenter for Barn og
Unge**

Hva er inkludering?

- «Inkludering i barnehage og skole handler om at alle barn og elever skal oppleve at de har en naturlig plass i fellesskapet. De skal føle seg trygge og kunne erfare at de er betydningsfulle, og at de får medvirke i utformingen av sitt eget tilbud» (Meld.St.6 Tett på – tidlig innsats og inkluderende fellesskap, [2019-2020])
- Flest mulig elever skal undervises i vanlige klasser og skoler, og hvis de tas ut av undervisningen, bør de flyttes kortest mulig vei for kortest mulig tid,
- Inkludering handler om å øke elevers kompetanse eller 'egentyngde' men også skolens toleranse og kompetanse for å romme mangfoldet blant elever.

Skolens formelle inkluderingsansvar

- Uttrykkes i Opplæringsloven §1-1 og andre bestemmelser, i forskrift til opplæringsloven og i læreplanverket for Kunnskapsløftet.
- Inkludering er et krav som retter seg til skolen og til opplæringen, som må organiseres og tilrettelegges slik at den virker inkluderende overfor alle elever.
- En konsekvens av dette er at opplæringen, så langt det er råd, skal tilrettelegges slik at behovet for individuell tilpasning blir løst innenfor rammen av opplæring i en basisgruppe/klasse.
- Samtidig som elevene tilhører en ordinær basisgruppe/ et klassefelleskap, kan den daglige organiseringen av opplæringen være fleksibel.

Hva vet vi om inkludering?

- Forskningen gir ikke et entydige svar på spørsmålet om hva som er best for elever med spesielle behov, men internasjonale studier viser positive utfall av inkludering eller ingen forskjeller mellom inkluderende og segregerende praksis.
- Andre elever har også faglig og sosialt utbytte av inkluderende skoler og klasser, og få negative ringvirkninger er rapportert.
- Men kapasiteten for integrering i en skoleklasse har også en grense – praktisk og sosialt, - og overskrides denne, taper alle (Markussen, 2010).
- Elever som får tilpasset undervisning i vanlige klasser, får ofte denne av kvalifiserte lærere, mens de som får den i små grupper ofte undervises av assistenter, miljøarbeidere eller andre med sterkt varierende pedagogisk kompetanse.

Meld. St. 6

(2019–2020)

Melding til Stortinget

Tett på – tidlig innsats og inkluderende fellesskap i barnehage, skole og SFO

Utfordringer for et inkluderende fellesskap

- Noen elever trenger spesialundervisning, blant annet elever med sensoriske vansker (syn & hørsel), alvorlige språkproblemer, store lærevansker (IQ < 70) og barn i autismspektret,
- Men tilpasset undervisning med økt lærertetthet, økt lærerkompetanse, mindre elevgrupper og mer praktiske metoder kan redusere behovet for spesialundervisning.
- For det meste trenger elever med spesielle behov det samme som andre elever; god undervisning (Mitchell, 2014).

Kritikk av spesialundervisningen

- Utbredt bruk av segregerende tilbud, som enetimer, smågrupper og permanente klasser med redusert elevtall (Nordahl utvalget, 2018),
- Det går for lang tid før elever får hjelp, og det finnes ikke tydelige kvalitetskrav,
- Elevene møter ofte voksne uten formell pedagogisk kompetanse, og det stilles lave forventninger til elevenes innsats og prestasjoner,
- **Elevkritikk:** ustabil hverdag med vikarer; utstrakt bruk av assistenter, mange lærerbytter og høyt sykefravær, eleven tar ikke igjen klassen men får ansvaret for manglende resultater, økonomi er viktigere enn elevens behov, eleven blir i liten grad hørt eller tatt med på råd (Barneombudet, 2018)

Elever som er vanskelige å inkludere

- Arbeidet for å inkludere elever med sensoriske vansker og lette eller spesifikke lærevansker har vært relativt vellykket i grunnskolen,
- Elever som det har vært vanskelig å inkludere er elever med atferdsvansker, elever i autismespekteret og elever med alvorlige lærevansker (Dyssegaard mfl., 2013),

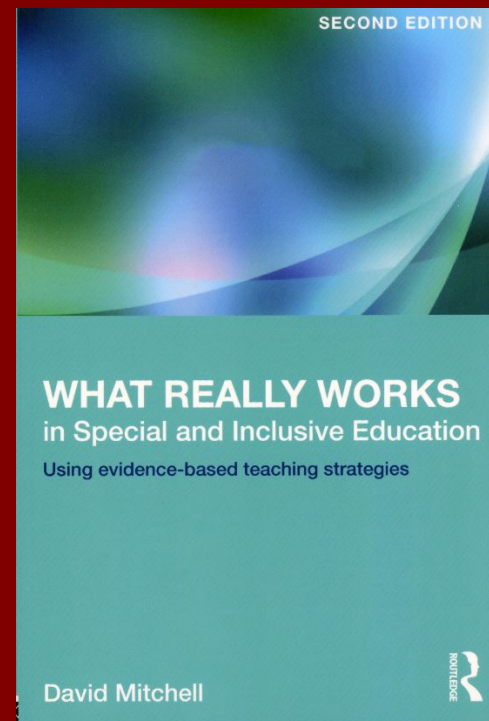
Inkludering på skolenivå

- **Felles visjon og målsetting** som felles forpliktelse hos alle ansatte og med vilje til å etablere en inkluderende skole,
- **Den minst restriktive plassering** av elever med kombinasjoner av individuell-, gruppe- og klasseundervisning,
- **Tilpasset opplæring:** læreplan, undervisning og vurdering,
- **Positive holdninger** hos alle som underviser eller er i kontakt med elevene,
- **Sosial og faglig støtte** til alle elever og deres lærere fra skoleteam, medelever, foresatte og andre,
- **Tilstrekkelige ressurser** for å gjennomføre tiltaksplaner, - og at ressurser følger eleven,
- **Ledelse** på alle nivåer, som sørger for at punktene ovenfor implementeres.

Kunnskapsbasert praksis i skolen

- **Samarbeidslæring:** hjelpe elever til å hjelpe hverandre,
- **Medlæring og gjensidig læring:** la elevene undervise hverandre,
- **Sosial ferdighetstrening:** å lære hvordan en positivt samhandler med andre.
- **Undervise i kognitive strategier:** lære elevene å tenke,
- **Selvregulert læring:** hjelpe elevene til å kontrollere egen læring,
- **Hukommelsesstrategier:** lære elevene å huske viktig informasjon
- **Repetere og praktisere:** «øvelse gjør mester»,
- **Formativ evaluering og tilbakemeldinger:** regelmessig informere elevene om deres framgang.

Mitchell, 2014

Tilpasset undervisning

- *Planlegging*: Læreren planlegger undervisning slik at den tar hensyn til variasjoner mellom elever i motivasjon, innsats og læringstempo.
- *Formidling*: Læreren presenterer informasjon på flere måter og gir elevene erfaringer med flere former for materiell (grafiske framstillinger, video og audiobasert materiell).
- *Elevformidling*: Læreren gir elever flere muligheter til å vise at de har lært eller mestrer innholdet (story-web, digital formidling, prosjektarbeid).
- *Elevengasjement*: øker med elevenes aktivitetsnivå, og når de får flere valgmuligheter og mer innflytelse på sin egen situasjon.

Lærersamarbeid

- *Én lærer underviser – én hjelper:* Læreren som underviser fokuserer på det faglige innholdet i timen, mens den andre gir individuell hjelp og støtte.
- *Parallell undervisning:* Klassen deles i to med hver sin lærer som underviser det samme innholdet parallelt.
- *Stasjonsundervisning:* Flere lærerne formidler forskjellig innhold til elevgrupper etter hvert som de skifter stasjon.
- *Alternativ undervisning:* Én lærer underviser en mindre gruppe eller enkeltelever, mens den andre underviser resten av klassen.
- *Team-undervisning:* Lærerne planlegger sammen, men inntar forskjellige roller i sammenholdt undervisning for å utnytte undervisningsferdighetene og fagkunnskapen hos begge lærerne.

Hva kan elevene bidra med?

- *Medlæring (peer tutoring)*: Elevene arbeider i par og tilegner seg ny kunnskap og nye roller gjennom å skifter i rollene som elev og lærer,
- *Klasseomfattende medlæring*: Elevledet gruppearbeid der én elev er 'tutor' og veileder gruppen i arbeidet med å svare på spørsmål som læreren har laget på forhånd (evt. supplert med evaluering),
- *Samarbeidslæring*: Elevene arbeider i grupper for å fullføre oppgaver som så evalueres, og hver gruppe får felles vurdering,
- *Sosial og emosjonell læring* med vekt på selvregulering, selvkontroll og samarbeidsferdigheter, - vennskapsferdigheter.

Implementering av tiltak og metoder

- Implementering handler om å få tiltak til å virke i praksis, i samsvar med mål og kunnskapsgrunnlag,
- Manglende eller sviktende implementering er en av de viktigste årsakene til at spesialundervisningen holder dårlig kvalitet, og fører til manglende læringsutbytte og negative elevvurderinger.

Hva fremmer god implementering?

- «Etterlevelse» – i hvilken grad personalet tar i bruk tiltaket slik det er ment av tiltaksutviklerne,
- «Aksept» – i hvilken grad lærere, elever, foreldre og andre interessenter mener at tiltaket er akseptablelt,
- «Spredning» – hvor mange lærere som bruker og hvor mange elever som mottar tiltaket,
- «Gjennomførbarhet» - hvor enkelt og anvendelig tiltaket er for lærerne og hvor godt integrert det er i skolens daglige rutiner,
- «Responsivitet»: hvordan læreres entusiasme påvirker elevenes interesse, engasjement og aktivitet.

PALS konferansen 2021

**HVA FINNES I PALS MODELLEN SOM
BIDRAR TIL ET INKLUDERENDE
LÆRINGSMILJØ?**

Prinsipper for inkludering

- **Nærhetsprinsippet:** Alle elever med behov for særskilt tilrettelegging skal få nødvendig hjelp og støtte der de bor, og skolens støtteapparat skal være 'tett på' praksis,
- **Inkluderingsprinsippet:** Hjelp og støtte skal iverksettes tidlig, den skal være tilpasset den enkelte og foregå innenfor rammene av et inkluderende fellesskap,
- **Kompetanseprinsippet:** Alle elever med behov for særskilt tilrettelegging skal møte lærere med relevant og formell pedagogisk kompetanse.

Fra individrettet til systemrettet og skoleomfattende innsats

- Vekt på tidlig kartlegging, innsats, forebygging og mestring,
- Tiltakspyramiden: «noe til alle og mer til dem som trenger det»; de fleste oppgaver og utfordringer løses innenfor skolens system,
- Holde flest mulig elever lengst mulig i ordinære klasser,
- Tiltak iverksettes umiddelbart for elever som har behov for det,
- Et helhetsperspektiv på skolemiljøet med nye yrkesgrupper og et tett samarbeid med foreldre og skolens støtteapparat,
- Undervisning i regler og godt tilsyn på alle skolens områder,
- Kollektive tiltak som positiv atferdsstøtte og felles regler som praktiseres av alle skolens ansatte på hele skoleområdet.

Læringsstøtte

Atferdsstøtte

Individuell opplæringsplan, kartleggingsbasert spesialundervisning

Problem-

elever

1–5 %

Omfattende, varige og intensive tiltak basert på kartlegging og i samarbeid med foresatte og skolens støtteapparat (veiledning av foreldre)

Økt faglig støtte. Individuell og smågruppeundervisning i avgrensede perioder for elever med felles behov, problemer og interesser

Risiko-

elever

5–10 %

Økt oppfølging, avgrensede gruppetiltak, ferdighetstrening, problemløsning og utvidet kontakt med foresatte

Tilpasset opplæring, god klasseledelse, klare mål og faglige tilbakemeldinger

Vanlige

elever

(80–90 %)

God klasseledelse, positiv atferdsstøtte, forebyggende sosial ferdighetsopplæring

Response to interventions: Tilpasning av tiltak til elevenes funksjonsnivå

Flere yrkesgrupper inn i skolen?

Det finnes cirka 500 faglærte i skolen som barnevernspedagoger (N=200), sosionomer og vernepleiere, omtalt som miljø-terapeuter (BSV). De arbeider forebyggende for hele skolen, og er en ressurs for elever, foreldre, lærere og ledelse, internt og eksternt (bl.a. i skoleteam, problemløsende team og ansvarsgrupper),

Det er viktig at det finnes klare retningslinjer for hvilken rolle og hvilke oppgaver andre yrkesgrupper har ved skolen, og hva de ikke skal gjøre.

Ambulerende team (N=41) skal motvirke tendensen til å segregere elever med særskilte behov,

Skal redusere og forebygge problematferd, samt jobbe for at elever skal få være i klasserommet, til tross for lav motivasjon eller problematferd.

INKLUDERENDE SKOLER OPPSUMMERT

- Inkludering: holde flest mulig elever lengst mulig i ordinære klasser, og prinsippet om «noe til alle og mer til dem som trenger det»,
- Positive relasjoner og forventninger: etablere positive relasjoner mellom lærere, elever og foresatte, - mestringsforventninger,
- Struktur og stabilitet i undervisning, læringsaktiviteter og elevkontakt,
- Skoleomfattende positiv atferdsstøtte for redusere problematferd og fremme sosial kompetanse, bl.a. gjennom klasseledelse og sosial ferdighetsopplæring,
- Tilsyn på alle skolens områder og konsekvent avdekking og rapportering av negative hendelser, med 'milde konsekvenser' eller problemløsning.